

Zahraničněpolitické strategie malých států v současném mezinárodním prostředí

ŠTĚPÁNKA ZEMANOVÁ, RADKA DRULÁKOVÁ,
JANA PETERKOVÁ, PAVEL PŘIKRYL

Foreign Policy Strategies of Small States in Contemporary International Relations

Abstract: In scholarly literature focusing on small states, there may already be identified four generations of approaches to the definition of a small state, as well as to research of small states' involvement in international relations. The fourth generation, which appeared in the last decade, is based on the dynamism and relativism of the concept of power that a small state may exert in the international environment. Frequently, it makes use of strategies of small states; however, it failed to systematise them. The paper contributes to the debate by introducing a basic typology of small states' strategies that serve to overcome their vulnerability and extend the power of their foreign policy. At the same time, it provides an alternative perspective on the application of these strategies. The paper distinguishes between defensive and offensive strategies in the security and economic area, and it discusses offensive approaches in fundamental agendas as well as attempts to create and promote a positive image for small states.

Key words: small states, foreign policy, power, defensive strategy, offensive strategy.

Chování malých států nikdy nepatřilo mezi klíčová témata výzkumu mezinárodních vztahů. Přesto byly tyto státy už od raných fází vývoje oboru považovány za specifickou kategorii aktérů, zpravidla stavěnou do protikladu k velmocím. To se ostatně odrazilo i v ustálené terminologii. Označení zavedená pro velké státy – supervelmoci, velmoci či mocnosti – shodně odkazují k parametru moci. Pojem malý stát tuto konotaci postrádá. Silná tendence sledovat postavení malých států především z perspektivy mezinárodního systému jako celku vedla dlouhodobě ke skeptickému náhledu na možnosti jejich zahraniční politiky. Oproti schopnosti samostatně v mezinárodním prostředí prosazovat vlastní zájmy, přisuzované velmocím (srovnej například Morgenthau 1972: 129–130), byla v rámci studia malých států vyzdvihována zranitelnost, respektive neschopnost zajistit bez součinnosti s jinými státy vlastní existenci a bezpečnost.

S převažujícím skeptickým náhledem, který vyplýval z koncentrace výzkumu na mocenské charakteristiky a z jejich spojování s měřitelným fyzickým rozměrem (fyzickou velikostí/malostí) států (srovnej například Vandenbosch 1964; Vital 1971), však nekorespondovaly konkrétní praktické výsledky některých malých zemí na mezinárodní scéně. Proto se začaly objevovat i práce ukazující cesty, jakými mohou malé státy nevýhody vyplývající z nedostatečné mocenské pozice překonávat a své uplatnění v mezinárodním prostředí zlepšovat (Keohane 1971; Egeland 1984, 1988 aj.). Do popředí zájmu se dostala taková zahraniční politika malého státu, která defenzivní snahy o řešení problému zranitelnosti i ofenzivní aktivity směřující k posilování mezinárodního postavení spojuje

(srovnej Heurlin 1996; Elgström 2000; Holm 2002; Gabriel – Fischer 2003; Dahl 2006; Skanland 2010; Pedersen 2012 aj.). Rostoucí pluralita přístupů ke studiu malých států na jednu stranu umožnila pružnou reakci na nové trendy i na konkrétní potřeby jednotlivých zemí (srovnej Maass 2009). Na druhou stranu však omezila možnost komparace, zobecnování doporučení pro tvorbu zahraniční politiky a identifikaci bariér aplikace či přenosu těchto doporučení mezi konkrétními zeměmi.

Tato teoretická konzultace hledá jednotící východisko pro další výzkum na základě syntézy dosavadních poznatků. Jejím cílem je představit ucelenou typologii dlouhodobých zahraničněpolitických strategií malých států, které se uplatňují v současném mezinárodním prostředí. Existující odborná literatura se strategií poměrně často dotýká (srovnej například Rothstein 1968; Migdal 1988; Mouritzen 1991; Stein – Tommasi 2007; Steinmetz – Wivel 2010; Maass 2009; Chong – Maass 2010; Archer – Bailes – Wivel 2014), zatím však nejsou komplexně podchyceny či systematizovány. Širší přehled přináší snad jen Henrikson (1998), avšak s akcentem na dichotomie, které se objevují v diplomacii malých států. Přitom právě zahraničněpolitické strategie, určující směřování malého státu v mezinárodním prostředí v delším časovém horizontu, se nabízejí jako jednotící prvek studia malých států, které musí v soudobém mezinárodním prostředí pokrývat širokou a značně nehomogenní kategorii politických jednotek. Současně představují i jasnou spojnicí s výzkumem jiných typů států (velmocí, středních mocností a dalších), pro které jsou otázky překonávání zranitelnosti i zvyšování vlivu v mezinárodním prostředí rovněž relevantní, i když v odlišné intenzitě (srovnej Keohane 1969/2006; Waltz 1979; Neumann – Gstöhl 2006; Steinmetz – Wivel 2010).

K systematizaci strategií malého státu postupujeme ve čtyřech krocích. V první části sledujeme možná vymezení malého státu a identifikujeme základní cíle jeho zahraniční politiky. Ve druhé části charakterizujeme hlavní defenzivní strategie, které malé státy využívají pro překonávání zranitelnosti. Ve třetí části přecházíme k ofenzivním strategiím, jimiž malé státy ovlivňují vnější prostředí. U každé strategie si zároveň všímáme okolností, za nichž může být aplikována, a specifických schopností, které její realizace vyžaduje. Ve čtvrté části sledujeme další alternativy využívání jednotlivých typů strategií a zkoumáme možnost začlenění strategií do uceleného výzkumného rámce.

POJETÍ MALÝCH STÁTŮ A VÝZKUM JEJICH ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Stejně jako pro kategorii malých států neexistuje v odborné literatuře jednotná definice, nepanuje shoda ani ohledně kritérií, která by pomohla tuto kategorii přesněji vymezit. Rickli (2008) identifikuje už čtyři generace přístupů k pojetí a výzkumu malých států.¹ Tyto generace do značné míry odrážejí odlišné epistemologické a ontologické pozice jednotlivých teoretických proudů studia mezinárodních vztahů.

Chápání pojmu malý stát ve čtyřech generacích výzkumu

V první generaci (viz například Glazebrook 1947; Vital 1967/2006; Crowards 2002) se v duchu realistické tradice objevují definice malého státu využívající objektivní (tj. měřitelná, kvantitativní) kritéria – rozlohu a počet obyvatel coby ukazatele geografické a demografické velikosti; hrubý domácí produkt (HDP) charakterizující hospodářskou výkonnost; výdaje na zbrojení jako indikátor vojenské síly; případně jejich kombinace. Nespornou výhodou těchto kritérií je možnost jednoznačně sestavit pořadí,² respektive porovnávat rozměr konkrétních zemí.

Přístupy první generace se však neshodují na tom, v jakém rozpětí sledovaných veličin se malé státy nacházejí. Například pokud jde o počet obyvatelstva, Briguglio, Persaud a Stern (2006: 1) stanovují horní hranici na 1,5 milionu, Vital (1967/2006: 81) v pásmu 10–15 milionů pro rozvinuté země a 20–30 milionů u rozvojových států, Demas (1965) 5 milionů a Kuznets (1960) 10 milionů obyvatel pro obě kategorie. Obdobně se u hospodářské výkonnosti objevuje podíl na světovém HDP (méně než 1 % – Deutsch, citováno

dle Baehr 1975: 460) i absolutní čísla – například HDP nižší než 3 miliardy USD za rok (Lloyd 1968: 22). Určení kvantitativních hranic pro vymezení pojmu malý stát dále komplikuje rozlišování alternativních kategorií států mimo pozici velmocí: regionálních a středních mocností (Glazenbrook 1947; Pratt 1990), trpasličích zemí (Kelsen 1942, 1944; Neumann – Gstöhl 2006; Wivel – Oest 2010), slabých států (Singer 1972; Labs 1992), nastupujících mocností apod.³ Vzhledem k existujícím překryvům ve vymezení těchto kategorií je mnoho států klasifikováno nejednotně. Jako o středně velkých i malých státech se paralelně uvažuje o Švédsku (Stokke 1989; Brysk 2009 aj. vs. Katzenstein 1985; Björkdahl 2008 aj.), Nizozemsku, Belgii (Glazebrook 1947 vs. Hoadley 1980), ale i o České republice (Kavan 2002 vs. Peterková 2008; Had – Kotyk 1998); jako malé i trpasličí jsou nazírány například Dánsko nebo Norsko (Eliason 2000; Egeland 1984, 1988 vs. Kelsen 1942, 1944).

Druhá generace výzkumu, spjatá s neoliberálním proudem (Keohane 1969), na problémy vyplývající ze snah o kvantifikaci mocenského rozměru státu přímo reaguje. Připouští sice, že měřitelné parametry implikují mocenský potenciál států, za základ vymezení pojmu malý stát však volí mocenské slabiny – nemožnost samostatně nebo v úzké skupině ovlivňovat mezinárodní systém, případně neschopnost zajistit vlastními prostředky bezpečnost a nutnost spoléhat na jiné státy, instituce, procesy či vývoj (Rothstein 1968: 29). Roli a vliv malých států v mezinárodním systému dává do souvislosti s parametry kvalitativního charakteru – kvalitou diplomacie, sociální soudržností, stabilitou politického systému, identitou, národním charakterem, kulturou atd. (Wiberg 1987).⁴

Třetí generace se objevuje s nástupem konstruktivismu. Do popředí staví psychologický aspekt (sebe)reflexe či (sebe)vnímání příslušného státu (Hey 2003; Keohane 1969/2006 aj.). V něm se spojují signály nedostatku (mocenských limitů), ale také signály potenciálu. Důsledkem skutečnosti, že stát vnímá své mocenské limity v mezinárodním prostředí, jsou typické vzorce chování. Tyto vzorce shrnuje Heyová (2003: 5) jako nízkou míru participace v celosvětovém dění; úzké spektrum zahraničněpolitických agend; koncentraci na určitou geografickou oblast; upřednostňování diplomatických a ekonomických prostředků zahraniční politiky na úkor vojenských; důraz na internacionalistické principy, mezinárodní právo a jiné hodnotové ideje; participaci v multilaterálních smlouvách a v mezinárodních organizacích, kdykoli to je možné; zaujímání neutrálních postojů; spoléhání na ochranu, partnerství a zdroje velmocí; snahu spolupracovat a vyhnout se konfliktům s jinými aktéry mezinárodních vztahů a vynakládání množství zahraničněpolitických zdrojů na zajištění fyzických a politických aspektů bezpečnosti a přežití.

Čtvrtá generace studia malých států, k níž se hlásí i tento text, vrací těžiště zájmu k mocenským charakteristikám. Na rozdíl od předcházejících pojetí převážně statického charakteru však zdůrazňuje, že moc je proměnlivá veličina, závislejší na čase i na konkrétním kontextu, v němž ji malý stát vykonává (Rickli 2008: 2; Wivel – Oest 2010: 433–434; Archer – Bailes – Wivel 2014: 6–7). V těchto dimenzích se projevují materiální faktory, charakter vztahů s jinými politickými jednotkami i normativní základna, o níž se stát ve své zahraniční politice může opírat. Spíše než absolutní mocenský potenciál daný kvantitativními a kvalitativními charakteristikami proto čtvrtá generace zkoumá moc, kterou malý stát v určitém časovém úseku a situaci realizuje.⁵ Chong a Maass (2010: 381) ji označují jako moc zahraniční politiky⁶ a poukazují na její rozmanitost a mnohovrstevnost. Zároveň zdůrazňují, že tato moc úzce souvisí s aktivním a kreativním přístupem k tvorbě a realizaci zahraniční politiky v měnícím se mezinárodním prostředí. Právě proto je pro ni důležitý rozvoj specifických zahraničněpolitických strategií.

Specifika zahraniční politiky malých států

Bez ohledu na způsob vymezení pojmu malý stát se jednotlivé generace přístupů shodují v tom, že důsledkem mocenských nedostatků malých států je omezená možnost jednat autonomně, respektive nutnost podřizovat se požadavkům jiných, silnějších aktérů

mezinárodních vztahů (globálních či regionálních velmocí), obecně označovaná jako zranitelnost (Rickli 2008: 2; Archer – Bailes – Wivel 2014). Shodně vymezují i základní cíl zahraniční politiky malých států: překonání této zranitelnosti. Mezi hlavní ohniska výzkumu ve všech generacích patří způsoby, jakými se malé státy se svou zranitelností vyrovnávají a jejichž prostřednictvím navzdory mocenským limitům zajišťují své základní potřeby, zejména bezpečnost a určitou úroveň blahobytu obyvatelstva.

První generace se na zranitelnost malých států omezuje. Malé státy staví do role příjemců trendů v mezinárodních vztazích, na něž jsou nuceny reagovat, aniž by je mohly svou zahraniční politikou zásadně ovlivnit (srovnej Vandenbosch 1964; Vital 1971). Pojetí zranitelnosti je v první generaci velmi úzké – zdůrazňuje pouze její bezpečnostní, respektive vojenskou a politickou dimenzi. V rámci druhé generace se chápání zranitelnosti rozšiřuje do oblasti ekonomické (citlivost na výkyvy ve světové ekonomice) a s proměnami vnímání bezpečnosti státu posléze získává i rozměr ekologický (zranitelnost v důsledku přírodních katastrof) a sociální (srovnej Atkins – Mazzi – Easter 2001; Lee – Smith 2010). Sociální zranitelnost spočívá v riziku narušení sociální soudržnosti kvůli působení vnitřních nebo vnějších faktorů – požadavků menšinových částí populace, migračních tlaků apod.

Boom studií, které vedle cest k pasivnímu překonávání zranitelnosti identifikují možnosti, jaké pro malé státy v mezinárodních vztazích otvírají strategie zaměřené na rozšíření moci zahraniční politiky, nastává mezi druhou a třetí generací. Intenzita zkoumání roste s praktickými úspěchy, kterých část malých států na mezinárodní scéně dosahuje (Baehr 2000; Antola 2002; Baehr – Castermans-Holleman – Grünfeld 2002; Melissen 2005; Henrikson 2006; Brysk 2009 aj.). V evropském prostředí, kde se takto profilují severské státy, Belgie, Nizozemsko nebo Švýcarsko, bývá tato změna často spojována zejména s principiální podporou rozvoje mezinárodního práva a mezinárodních institucí. Za základní mechanismus k dosažení přírůstku moci zahraniční politiky se považuje posilování image přátelského a důvěryhodného člena mezinárodního společenství na základě výsledků dosažených ve zmiňovaných oblastech (Henrikson 2005: 71–72; Beneš 2005:1).

Principiální politiku, kterou druhá a třetí generace dokumentuje převážně na příkladech malých hospodářsky výkonných zemí západního světa, však jen velmi obtížně využívají státy z jiných oblastí se slabší ekonomickou výkonností. Proto je k možnostem v tomto ohledu druhá a třetí generace výzkumu i nadále skeptická.

Teprve přístup čtvrté generace náhled na činnosti přispívající k růstu moci zahraniční politiky významně rozšiřuje. Obecně k nim řadí každý typ zahraniční politiky, který se nemezuje na pouhou adaptaci na vývoj ve vnějším prostředí, ale usiluje o rozšíření vlivu malého státu za rámec daný kvantitativními i kvalitativními mocenskými charakteristikami (Mouritzen 1991; Branner 2013; Prasad 2013). V praxi snahu o posílení vlivu indikují především takto formulované cíle v zahraničněpolitických programech. Čtvrtá generace přitom nepochybně, že principiální chování patří mezi klíčové způsoby, jakými malé státy přírůstek moci zahraniční politiky realizují. Na evropských i mimoevropských příkladech však ukazuje i další alternativy – politickou či ekonomickou konfrontaci, diplomacii diaspory apod. (srovnej Henrikson 1998; Prasad 2013; Baldacchino 2014).

Napříč druhou až čtvrtou generací výzkumu malých států panuje shoda o tom, že malý stát usilující o zlepšení svého mezinárodního postavení nemůže rezignovat na překonávání zranitelnosti vyplývající z absolutního či relativního nedostatku moci a obvykle sleduje oba dva typy zahraničněpolitických cílů (překonávání zranitelnosti, posilování vlivu) zároveň. Stejně tak v jeho zahraniční politice zůstávají přítomny i prvky pasivity či reaktivity, neboť vzhledem k absolutním mocenským limitům nemohou být aktivistické přístupy aplikovány ve všech agendách. K překonávání zranitelnosti slouží defenzivní strategie zaměřené na posilování schopnosti odolat tlakům vnějšího prostředí, ať už vyplývají z chování dalších aktérů, nebo jiných skutečností (globalizace, environmentální rizika atd.). Snaze o posilování postavení malého státu odpovídají ofenzivní strategie, jejichž těžištěm je rozvoj schopnosti působit na vnější prostředí, respektive ovlivňovat

chování ostatních aktérů a vývoj vnějšího prostředí v souladu s vlastními zahraničněpolitickými cíli (Mouritzen 1991; Holm 2002).

Zranitelnost malého státu a její překonávání

Míra zranitelnosti malého státu se odvíjí od geografické polohy a dalších teritoriálních charakteristik, demografického vývoje, ekonomické výkonnosti, vojenské síly, stupně technologického rozvoje, vnitřní politické, administrativní a sociální soudržnosti, průběhu vnitrostátních rozhodovacích procesů, kvality vládnutí atd. Současně se do ní promítají i zájmy a aktivita externích aktérů (Lewis 2013: ix–xii; Tallberg 2008: 689; Bailes – Rickli – Thorhallsson 2014; Commonwealth Secretariat 1997; Wallace 1999). Jde zejména o zájmy větších zemí, neboť, jak ukazuje Heyová (2003: 187), většina malých států se nachází v pozici mezi (dvěma či více) většími státy, případně v blízkosti většího státu (velmoci). Obtížněji než větší země se však malé státy vypořádávají též s činností extremistických skupin, teroristů a organizovaného zločinu, jakož i s vnějšími ekonomickými otřesy a přírodními katastrofami (srovnej Bailes – Rickli – Thorhallsson 2014: 33–34).

Kroky směřující ke kompenzaci zranitelnosti je proto nutno realizovat jak ve vnitrostátní politice, tak i v politice zahraniční. Podstatu částečné či úplné kompenzace zranitelnosti ve vnitrostátním prostředí představuje efektivní využití dostupných materiálních a nemateriálních zdrojů, které reaguje na probíhající či potenciální ofenzivní chování jiného aktéra mezinárodních vztahů či na jiný typ hrozby (Mígdal 1988: 4–5). Do určité míry je tedy kompenzace zranitelnosti výsledkem vnitrostátních politických procesů, respektive adekvátních rozhodnutí o využití vnitřních zdrojů a nasměrování vnitřních politik, jejich obhajoby v politickém a veřejném prostoru a úspěšné implementace a vynucení (Stein – Tommasi 2007).

DEFENZIVNÍ STRATEGIE MALÝCH STÁTŮ V MEZINÁRODNÍM PROSTŘEDÍ

Unilaterální defenzivní strategie

V zahraniční politice malý stát kompenzuje zranitelnost čtyřmi základními způsoby: unilaterálním postupem, bilaterální spoluprací s jiným státem, multilateralismem a využíváním síly norem a idejí (Ingebritsen 2006: 1–2). Při výběru konkrétní strategie však řeší dilema, zda současně se zmírňováním zranitelnosti usilovat o zachování plné autonomie v chování, nebo přijmout přijatelnější limity chování, dané například mezinárodními normami. S každým typem strategie je rovněž přirozeně spojeno riziko selhání (Rickli 2008; Branner 2013).

Zmírnění zranitelnosti při současném zachování autonomie nabízí unilaterální postup. Tento postup však představuje především doménu velmocí (srovnej Ingebritsen 2006). Malé státy se k němu uchýlí jen v případech, kdy nenarážejí na zájmy jiných, větších zemí. Přitom usilují o nenápadnost – soustředí se na řešení vlastních problémů, snaží se nepřitahovat pozornost a mají tendenci zachovávat neutralitu ve velmocenských sporech (Fox 1959; Rothstein 1968). Pokud malé státy preferují unilaterální postup, nesledují na rozdíl od větších zemí dlouhodobé strategické cíle. Převážně pragmaticky reagují na kroky realizované velmocemi a na vývoj ve vnějším prostředí. Za určitých okolností se pokoušejí získat výhodu ze vzájemných sporů či napětí mezi jinými státy (Stienmetz – Wivel 2010; Keohane 1971), případně spoléhají na to, že se vnější tlaky podaří eliminovat jiným aktérům (Chong 2003). Zásadní schopností při realizaci unilaterálního postupu je proto adaptabilita v měnících se mezinárodních mocenských poměrech, v extrémním případě až v podobě schopnosti zcela transformovat zahraniční politiku (Lewis 2013: xii; Hořejšová 2003: 24). Hlavní riziko spojené s unilaterálním postupem spočívá v tom, že tento postup sám o sobě nezaručuje nezájem velmocí. Historicky tuto skutečnost jasně prokázaly například světové války (srovnej Walt 1987). Realizaci unilaterálního postupu rovněž dlouhodobě komplikuje rostoucí bezpečnostní a ekonomická interdependence.

Navíc strategie nenápadnosti limituje (či vylučuje) využití většiny ofenzivních strategií malých států, neboť jejich významnou součástí zpravidla tvoří zviditelnění (Chong 2003).

Defenzivní strategie na bázi kooperace

Při bilaterálním postupu představují logické spojence větší státy – regionální či světové velmoci. Podmínky a typické vzorce vzniku spolenectví malých států s velmocemi patří už od první generace výzkumu k nejvýraznějším součástem studia malých států. Pozornost je věnována zejména situacím, kdy bilaterální spolenectví vzniká v reakci na hrozbu vyplývající z chování některé z velmocí, která by mohla vyústit v narušení mocenské rovnováhy v mezinárodním systému jako celku nebo v regionu, kde se malý stát nachází. Podle toho, zda se malý stát přikloní k původci hrozby, nebo k jinému velkému státu, se jejich chování označuje jako spříznění (*bandwagoning*), nebo vyvažování (*balancing*). Walt (1987: 147–180) empiricky dokládá, že v zahraničněpolitické praxi malých států převažuje tendence k vyvažování. Častější využívání spříznění s původcem hrozby připisuje pouze zemím, které jsou v porovnání s původcem hrozby velmi slabé.

Reiter (1994: 495–526) však namítá, že hlavním důvodem pro iniciaci spolenectví není existence vnější hrozby, ale předchozí historická zkušenost. Ukazuje, že spolenectví malé státy utvářejí i tehdy, když nepociťují bezprostřední nebezpečí. Snaží se tak posílit svou bezpečnost a zároveň získat účinnější prostředky pro prevenci vzniku a eskalace konfliktů. Wivel a Oestová (2010: 239–246) dokumentují ještě třetí typ motivace – možnosti získání dodatečných zdrojů k zajištění bezpečnosti, případně dalších ekonomických benefitů od většího státu.

Na obdobné logice je založena i strategie zajišťování (*hedging*), kdy se malý stát nechce jednoznačně spojit s konkrétní větší zemí formou spříznění nebo vyvažování, ale hledá střední cestu mezi těmito dvěma póly. Tou je současná spolupráce s více většími státy, typická pro regiony, kde se zájmy více velmocí střetávají. Malé státy však zajišťování využívají pouze v případech, kdy ze strany velmocí nepociťují bezprostřední hrozbu a vztahy mezi velmocemi nejsou natolik vyhrocené, že by velmoci preferovaly jednoznačnou a pevnou spolenectví. Jejich spolupráci s více velmocemi rovněž nesmějí bránit ideologické překážky. Vzhledem k nutnosti rozvíjet paralelně politiku vůči více mocenským pólům tato alternativa klade vysoké nároky na kvalitu národní diplomacie malého státu. Volba strategie zajišťování též svědčí o tom, že panuje značná nejistota ohledně dalšího vývoje mocenských poměrů v příslušné geografické oblasti (srovnej Cheng-Chwee 2008).

Tam, kde malé státy nejsou nuceny balancovat mezi více velmocemi, se jako alternativní forma zajišťování objevují měkčí politická a ekonomická spolenectví malých států s většími zeměmi, která postrádají formu tvrdých bilaterálních spolenectví ve vojenské oblasti.⁷ Obvyklým základem pro vznik takového spolenectví je vztah malý postkoloniální stát – bývalá koloniální velmoc⁸ nebo jiná historická bližší vazba k většímu státu. V rámci měkkých spolenectví se realizují společné akce, součinnost v mezinárodních institucích, společný postup na jednáních atd. Významnou roli zde sehrává schopnost tiché diplomacie, při níž reprezentanti malého státu využívají pro prosazování svých politických cílů neveřejný formální nebo neformální kontakt se zástupci velmoci (Labs 1992; Brooks – Wohlforth 2005: 73; Henrikson 1998; Boucher 2012).

Volbou bilaterálního spolenectví s regionální nebo globální velmocí malý stát podstupuje riziko, že bude proti své vůli zavlečen do jejich politických problémů. Zároveň jsou s podporou velmoci spojena nová omezení možnosti autonomního chování. Opět tedy nejde o zmírnění zranitelnosti jako takové, ale spíše o její nahrazení jinou, v daném momentě méně závažnou a pro malý stát spíše přijatelnou.

Stejný problém s sebou nese i volba multilaterální defenzivní strategie. Tato strategie spočívá v kooperaci a propojování zdrojů s jinými aktéry mezinárodních vztahů na základě společného zájmu, případně dalších sdílených charakteristik. Její významnou součástí tvoří mezinárodní normotvorba směřující k vymezení přijatelných a nepřijatelných

způsobů uplatňování moci. Zranitelnost malého státu je v případě multilaterální strategie limitována díky sevření jiných aktérů normami, respektive díky jejich kontrole v rámci rozvíjející se mezinárodní regulace a sílicích mezinárodních institucí (Steinmetz – Wivel 2010: 10). Podporou vzniku nových mezinárodních norem zaměřených proti příslušnému riziku malé státy na multilaterální úrovni zmírňují či eliminují i další typy hrozeb, které přímo nevyplývají z ofenzivního chování aktérů mezinárodních vztahů – například environmentální rizika. Nové normy však představují i nové limity autonomie malého státu, neboť i malý stát se vzniklé regulaci musí podřídít. Jde o limity chování, které jsou přijatelnější, než je nátlak většího státu.

OFENZIVNÍ STRATEGIE MALÝCH STÁTŮ V MEZINÁRODNÍM PROSTŘEDÍ

Primárním cílem využití ofenzivních strategií je zlepšit pozici malého státu v mezinárodním prostředí, respektive rozšířit moc zahraniční politiky prostřednictvím jeho silnějšího vlivu na chování ostatních aktérů mezinárodních vztahů. Za tímto účelem malé státy často využívají mezinárodní spolupráci, zejména na půdě mezinárodních organizací. Stejný efekt ale mohou přinášet i strategie nekooperativní, při nichž malý stát nepostupuje v součinnosti s jinými aktéry mezinárodních vztahů, ale využívá svého neutrálního postavení. Za specifických podmínek nacházejí uplatnění v zahraniční politice malých států i nekooperativní strategie konfrontačního charakteru.

Konfrontační ofenziva

Při konfrontaci malý stát sleduje výlučně vlastní zájem. Přírůstek moci zahraniční politiky dosahuje vnucováním tohoto zájmu ostatním aktérům mezinárodních vztahů. K typickým příkladům konfrontačních strategií patří protesty, kdy malý stát deklaruje, případně jinou zřetelnou a viditelnou formou⁹ vyjadřuje nesouhlas s určitou situací nebo vývojem v mezinárodní politice. Vzhledem k mocenským limitům malého státu jde o strategii využitelnou zejména vůči ještě slabším státním aktérům. Značný prostor pro uplatnění této strategie však v poslední době nabízí rozvoj mezinárodních mezivládních organizací a nastavení rozhodovacích procesů v jejich orgánech. Zejména uplatňování principů konsenzu a formální rovnosti zde malým státům propůjčuje větší váhu, než odpovídá jejich politickému rozměru.¹⁰ S aplikací této strategie je však spojeno riziko získání reputace potížitelsky, který komplikuje a brzdí mezinárodní jednání. Proto strategie vyžaduje schopnost reálné kalkulace přínosů a ztrát, jakož i předvídatost, pokud jde o reakce jiných aktérů.

Konfrontační charakter má často i strategie diaspor, kdy malý stát využívá ke svým zahraničněpolitickým cílům přítomnost emigrace na cizím území (k diplomacii diaspory blíže viz Henrikson 1998). Strategie diaspor se objevuje v řadě variant od využívání emigrace k upevňování vlastní ekonomické pozice až po destabilizaci států, na jejichž území se diaspora nachází. Vzhledem k výchozím předpokladům (existence diaspor) je však její využitelnost omezená (King – Melvin 1999). Totéž platí i pro takzvanou podnikatelskou diplomacii – soutěživou až agresivní podporu určitého hospodářského sektoru s cílem získat výhodnější postavení v mezinárodních ekonomických vztazích. Jde zejména o některé typy služeb – zvýhodněnou registraci lodí (Panama), poskytování národní předvolby pro předražený telefonní servis (Tuvalu), vytváření zázemí pro společnosti zabývající se internetovým hazardem a sázkami (Antigua a Barbuda). Na rozdíl od předcházejících strategií se podnikatelská diplomacie sice nezakládá na vnucování vlastního zájmu jiným zemím, dopadají však na ně důsledky ztrát, které jim kvůli uvedené činnosti vznikají (Henrikson 1998; Prasad 2013: 56–59).

Neutrální ofenziva

Pro neutrální ofenzivu je příznačné, že malý stát o přírůstek moci zahraniční politiky usiluje nepřímou, bez nátlaku na ostatní aktéry mezinárodních vztahů. Zmíněné charakteristiky splňuje nestranné mediátorství v mezinárodních organizacích nebo na mezinárodních

jednáních. Obdobnou alternativou je také vysílání nezávislých expertů (Zupančič 2011). Využití nestranného mediátorství staví na skutečnosti, že zahraničněpolitické zájmy malého státu mají užší záběr než zájmy větších zemí. V konkrétním mezinárodním jednání proto nemusí být vždy zainteresován na určitém typu výsledku. I tam, kde malý stát má, pokud jde o výsledek, jednoznačné preference, se může vzdát jejich naplnění. Získá tím jiný typ prospěchu v podobě posílení dobré pověsti a image zdatného vyjednavče. Využití neutrální ofenzivy je však náročné, pokud jde o analytické kapacity a negociační schopnosti národní diplomacie. Možnost úspěchu zvyšuje i získání podpory dalších silných hráčů na mezinárodní scéně (Zupančič 2011; Panke 2010).

Rozvoj světové ekonomiky, zejména postupující liberalizace obchodních a kapitálových toků, snazší pohyb technologií, pracovní síly i mobilita spotřebitelů, ale i utváření globálních vědecko-výzkumných, produkčních a distribučních řetězců, vytváří obecně prostor pro specializaci na určitý typ ekonomické aktivity – vývoje, výroby nebo služby. V neutrální podobě, postrádající agresivitu podnikatelské diplomacie, je tato specializace obdobou strategie mezery využívané v diplomacii, v některých zdrojích je označována též pojmem kreativní politická ekonomie (Baldacchino 2014). Namísto produktů využívajících domácí výrobní podmínky a zdrojovou základnu tak malé státy profitují z trendů k *outsourcingu* či *off-shoringu* zpracování dat,¹¹ schopnosti aplikovat *hi-tech* technologie ve výrobě, z přírodního a kulturního bohatství (Nový Zéland, Malta aj.) nebo z pohybů kapitálu za výhodnějšími daňovými podmínkami, případně za lepším a levnějším bankovním servisem (Singapur, Katar, Lichtenštejnsko, Panama aj.).

I když každá z uvedených specializací vyžaduje zvláštní podmínky, společnou schopností, kterou malý aktivistický stát musí prokázat, je schopnost dobré správy veřejných věcí (*good governance*), spočívající především v pokojné realizaci mocenských změn, respektování zásad zákonnosti, finanční přiměřenosti a byrokratické efektivity státu, nízké míře korupce a potírání klientelismu (Chong 2010: 387).¹² Protože strategie ekonomické specializace s sebou nese četná rizika – především nebezpečí zvýšené citlivosti na výkyvy na světových trzích v důsledku přílišné specializace, patří mezi předpoklady její úspěšné realizace na straně tvůrců hospodářské a zahraniční politiky státu i schopnost realistického úsudku a prozíravosti, respektive včasného zachycení nových trendů a reakce na ně v mezinárodním ekonomickém prostředí (Genderen – Rood 2011; Tönuurist 2010).

Kooperativní ofenziva

V kooperativním typu ofenzivní strategie malý stát spojuje svůj zájem se zájmy ostatních. Proto do této kategorie spadají různé formy spolupráce s ostatními aktéry mezinárodních vztahů – od neformálního síťování s cílem sdílet informace a koordinovat postoje přes tvorbu *ad hoc* koalic obdobně smýšlejících politických subjektů až po skupinovou diplomacii v rámci trvalejších formací typu Visegrádu, severovýchodních zemí, mimo Evropu například Cotton 4 (Panke 2010, 2012; Henrikson 1998).¹³ Alternativou rozvoje spolupráce s jinými aktéry je rovněž vytváření spojnic mezi národním zájmem a zájmem (respektive dobrem nebo blahem) obecným – regionálním, mezinárodním až globálním. Jde o propojení, které staví na hodnotách s vysokým společným jmenovatelem v mezinárodním prostředí, u nichž lze očekávat pozitivní přijetí alespoň částí členů mezinárodního společenství. Malý stát při jeho využití profituje ze stabilizace a předvídatelnosti mezinárodního prostředí (Leonard – Alakeson 2000; Beneš 2005).¹⁴ Ke zvýšení zahraničněpolitické moci mu však napomáhá též posilování dobré pověsti přátelského a důvěryhodného člena mezinárodního společenství, který je mimo své vlastní zájmy ochoten jednat k obecnému prospěchu (Henrikson 2005: 71–72).¹⁵

Základní kooperativní strategií je diplomacie mezery (Evans – Grant 1991: 323), často kombinovaná také s principiálním chováním (Henrikson 1998). Podstatu diplomacie mezery představuje koncentrace omezených disponibilních zdrojů do vybrané oblasti

mezinárodněpolitických problémů. Zde se malý stát mezinárodnímu společenství snaží poskytnout zvláštní přínos, obdobně jako se ve strategii ekonomické specializace soustředí na jedinečný typ produkce nebo služby (Genderen – Rood 2011). V soudobé praxi, kdy v různých mezinárodních arénách aplikuje diplomacii mezery značný počet malých států, však nestačí zaměření na obecně vymezené sféry mezinárodní politiky – například na řešení konfliktů a posilování mezinárodního míru, rozvojem pomoc, ochranu životního prostředí nebo ochranu lidských práv. Přistupuje se k výraznému zúžení na konkrétní, v mezinárodním kontextu pokud možno originální a jedinečné dílčí aspekty této obecnější problematiky (Genderen – Rood 2011).

Zatímco v počátečních fázích odborného studia diplomacie mezery v devadesátých letech 20. století se mělo za to, že tato forma specializace se odehrává převážně v nesilových oblastech (srovnej například Evans – Grant 1991), novější studie (Rickli 2008; Wyk 2012) poukazují na její rozšiřující se využití i v bezpečnostní oblasti, kde se malé státy specializují na konkrétní typy mezinárodních vojenských operací či budování jednotek zaměřených na plnění specifických vojenských úkolů.¹⁶ Vzhledem k tomu, že diplomacie mezery má dlouhodobý charakter, musí mít i téma dlouhodobou či trvalou povahu. Proto je pro realizaci diplomacie mezery významným předpokladem dosažení vnitrostátního konsenzu o dlouhodobé koncentraci země do zvolené oblasti.

Stejně jako ostatní strategie malého státu vyžaduje i diplomacie mezery specifické schopnosti – kreativitu, podnikavost, politickou a negociační obratnost, odbornou znalost příslušného tématu (Antola 2002) i připravenost nést náklady spojené s její realizací a čelit případnému selhání (Branner 2013). Významnou roli sehrává též schopnost udržet ke zvolenému tématu konzistentní postoje v prostoru a v čase (vůči různým aktérům mezinárodních vztahů i ve vnějším a vnitřním prostředí státu). Při vnější prezentaci je důležitá rovněž síla argumentu, jež může být založena nikoli pouze na racionálním poznání, ale také na přesvědčení toho, kdo daný postoj předkládá (Peterková 2008).

K principiálnímu chování však může malý stát přistoupit i mimo zvolenou mezeru, pokud se mu nabízí nárůst moci zahraniční politiky v důsledku stanovení mantinelů pro chování aktérů mezinárodních vztahů a jejich vynucování. Obdobně jako ostatní kooperační ofenzivní schopnosti je i principiální chování náročné na kvalitu odborné expertizy, schopnost rámování a nastolení nové agendy diplomatickou cestou, dále negociační obratnost i schopnost kooperace v různých fázích jednání o normách. Pro jeho vnější akceptaci je dále žádoucí kontinuita v uplatňovaných postojích (Björkdahl 2008; Zupančič 2011). Vzhledem k tomu, že výsledná pravidla se vztahují i na malé státy stojící u jejich zrodu, je pro důvěryhodnou realizaci principiálního chování nezbytná i schopnost rychlého přijetí a realizace nových pravidel ve vnitrostátním prostředí. V závislosti na charakteru mezinárodního pravidla je přijato a realizováno buď výlučně v praktické rovině, nebo též v rovině legislativní. Legislativní dimenze zahrnuje vnitrostátní schválení příslušného právního pravidla a jeho promítnutí do domácího právního řádu. Reálná implementace mezinárodních norem znamená převedení chování předepsaného mezinárodními či vnitrostátními normami do praxe. Zahrnuje budování adekvátních kapacit, vytváření monitorovacích a donucovacích mechanismů atd. (Bothe 2010; Chayes – Chayes 1998; Raustiala – Slaughter 2002: 539; Druláková – Zemanová 2012: 70–76).

Posilování pozitivního vnímání jako specifická součást ofenzivních strategií

Třetí a čtvrtá generace výzkumu malých států (Tuch 1990: 3; Melissen 2005: 7–12; Peterková 2008: 6–7) shodně ukazuje, že pozice malého státu v mezinárodním prostředí, respektive moc jeho zahraniční politiky, nezávisí jen na jeho činnosti jako takové, ale i na tom, jak je vnímán jinými aktéry. I když se vnímání primárně odvíjí od dosahovaných výsledků, malý stát jej spoluutváří aktivní prezentací, zasazením výsledků do kontextu

ostatních zahraničněpolitických agend, vysvětlováním souvislosti mezi vnitrostátním stavem a postupem ve vnějších vztazích atd. Zároveň takto čelí i případným rizikům a předem oslabuje či eliminuje možnou kritiku nekoherentního postupu v zahraničněpolitických agendách nebo nekonzistence mezi zahraničněpolitickou agendou a stavem v domácím prostředí (Clapham 1999: 636–640; Williams 2005: 6–11). Zdůrazňuje rovněž počáteční legitimitu své činnosti, vyplývající například z nedostatku zdrojů tvrdé moci nebo ze zahraničněpolitické tradice (Bátora 2006).¹⁷

K posilování pozitivní percepcie (pověsti, image) malé státy využívají komunikační strategie. Tyto strategie se realizují ve sféře veřejné diplomacie – diplomatické činnosti, jejímž cílem je tvorba a upevňování pozitivních představ o daném státu, především mezi zahraniční veřejností (Peterková 2008), a jež tedy směřuje k jejich zviditelnění (Smith 1998: 102). Vzhledem k limitovaným ekonomickým i lidským zdrojům je opět širší a intenzitativnější témat prezentovaných v rámci komunikační strategie u malých států poměrně nízká.

S percepcí v rámci ofenzivní činnosti malých států pracuje též strategie zaměřená na vytváření „značky“ státu, tzv. *nation branding*. Stejně jako komunikační strategie ve sféře veřejné diplomacie cílí i *nation branding* převážně na zahraniční veřejnost. Zatímco základním cílem komunikačních strategií v rámci veřejné diplomacie jsou fungující mezinárodní vztahy a dlouhodobé vazby mezi státy (Peterková 2008), *nation branding* směřuje k formování identity státu, její prezentaci a využití k dosažení zahraničněpolitických cílů (Olins 2005: 169–179). Akcentuje proto charakteristické rysy země, jako jsou kultura, způsob vládnutí, lidé, hospodářský systém a export nebo atraktivita země pro imigraci a cestovní ruch (Anholt 2009).¹⁸ *Nation branding* se aktuálně nejvíce uplatňuje v oblasti podpory vnějších ekonomických vztahů státu (podpory exportu, přílivu zahraničních investic nebo image země jako turistické destinace – srovnej Szondi 2008).¹⁹

Mezi zahraničněpolitickými agendami malých států nastávají nezdídky synergie, dochází ale i ke vzniku situací, kdy se tyto agendy dostávají do konfliktu. Ačkoli se předpokládá, že u malých států napětí mezi různými typy zájmů není tak intenzivní jako u velmocí (Egeland 1984, 1988), nelze je zcela eliminovat. Typický příklad představují konflikty principiálních zájmů s bezpečnostními²⁰ nebo ekonomickými.²¹ Obdobný efekt jako konflikty zájmů má i neúspěch v některé zahraničněpolitické oblasti – pochybení v jednáních o urovnání mezinárodních konfliktů; ztroskotání agendy, v níž se malý aktivista angažoval; selhání příslušníků státu v mírových misích; nedostatek podpory pro řešení významného mezinárodněpolitického či právního problému; nerealizaci rozhodnutí mezinárodní organizace, případně liknavost při přijímání určitého mezinárodního instrumentu nebo mechanismu atd. V důsledku dichotomie skutečných výsledků zahraniční politiky malých států a jejich vnímání (percepcie) ostatními aktéry mezinárodních vztahů ovšem vznikají i paradoxní případy, kdy se zahraniční politika těší uznání, aniž by tomu odpovídaly její výsledky. Jako příklad slouží sympatie západního světa k zahraniční politice malých států bývalého východního bloku krátce po skončení studené války, kdy prvky aktivismu převládaly spíše v jejich rétorice, zatímco zahraniční politika vzhledem k minulé zkušenosti usilovala primárně o překonání zranitelnosti (Zemanová 2015).

OD KREATIVNÍ APLIKACE DEFENZIVNÍCH A OFENZIVNÍCH STRATEGIÍ K DŮMYSLNÉ ZAHRAJNÍ POLITICE MALÉHO STÁTU

Podle toho, zda je konkrétní strategie malého státu primárně určena k překonávání zranitelnosti, nebo dosažení přírůstku moci zahraniční politiky, byly konkrétní strategie výše klasifikovány jako defenzivní nebo ofenzivní. Zároveň je z předchozího zřejmé, že podle postoje, který při realizaci konkrétní strategie malý stát zaujímá, se alternativně nabízí členění na strategie konfrontační, neutrální a kooperativní. Klasifikaci strategií malého státu dle uvedených kritérií shrnuje tabulka č. 1.

Tabulka č. 1: Strategie malého státu v mezinárodním prostředí – shrnutí

Postoj k jiným aktérům MV	Konfrontační	Neutrální	Kooperativní
Cíl			
Defenzivní	–	Nenápadnost Zajišťování	Spříznění Vyvažování Měkká spojenectví
Ofenzivní	Vnucování vlastního zájmu Nekooperativní strategie diaspory	Nestranné mediátorství Vysílání nezávislých expertů Ekonomická specializace (podnikatelská diplomacie)	Neformální síťování Tvorba stálých / ad hoc koalic Diplomacie mezery Principiální chování Posilování pozitivní percepce Nation branding

Zdroj: Autoři.

Z tabulky č. 1 je patrné, že žádná generace výzkumu malých států se nevěnuje možnosti aplikace takové defenzivní strategie malého státu, která by měla současně konfrontační charakter. Absence této možnosti vyplývá patrně z tendence výzkumu sledovat především úspěšné případy využití jednotlivých strategií malého státu a zároveň posuzovat zranitelnost (a defenzivní strategie) malých států primárně ve vztahu k velmocím, v němž má konfrontace s cílem překonání zranitelnosti nízkou šanci na úspěch. Neznamená to však, že by v praxi byla zcela vyloučena nebo ji malé státy nemohly využívat vůči stejně velkým či menším politickým jednotkám.

Využívání defenzivních strategií pro posilování moci zahraniční politiky

Skutečnost, že konkrétní strategie má primárně defenzivní nebo ofenzivní charakter, nevyklučuje její využití opačným způsobem. Téměř všechny strategie spadající do kategorie defenzivních mohou za určitých okolností napomáhat i posilování moci zahraniční politiky prostřednictvím změny ve vnějším prostředí. Například Kelleyová (2005) ukazuje, že unilaterální přístup v podobě odmítnutí spolupráce s velmocí v momentě, kdy si ji velmoc snaží zajistit, sice krátkodobě zvyšuje zranitelnost malého státu, v delším časovém horizontu však malému státu může propůjčit dodatečnou zahraničněpolitickou moc v podobě zlepšené výchozí pozice pro jednání s velmocí. V rámci bilaterálních spojenectví je zase možným zdrojem přírůstku moci zahraniční politiky intenzivnější diplomatický kontakt s představiteli velmocí. Malý stát s velmocí snáze projednává otázky, na nichž je zainteresován, a existující spojenectví mu napomáhá i při získávání podpory veřejného mínění a domácích zájmových skupin ovlivňujících postoje velmocí (Keohane 1971).

Bilaterální postup dále malé státy využívají ke zviditelnění v nejrůznějších mezinárodních agendách, když zde jako profilové volí stejné téma, jímž se zabývá větší stát. V rámci vyvažování zde usilují o konfrontaci a posun těžiště tohoto tématu k aspektům, které jsou bližší či významnější z hlediska jejich vlastních potřeb. Spříznění zase vede buď k synchronizovanému postupu s větším státem, kdy malý stát prosazuje identickou agendu obdobnými prostředky, nebo ke specializaci malého státu na vybraný aspekt příslušné agendy, kde malý stát může prokázat zvláštní přínos. Třetí alternativou je takzvaný

paralelismus, kdy malý stát postupuje souběžně s hlavním proudem vymezeným velmocí, příslušnou agendu však rozvíjí jinými, k velikosti státu vhodnějšími metodami a prostředky (Henrikson 2005; Wyk 2012).²²

Při ofenzivním využití multilaterálního přístupu malé státy propojují specializovaný servis, který mohou poskytnout, se službami jiných menších nebo i větších zemí. Vytváří se tak komplexní nabídka, která je v mezinárodním prostředí využitelnější než sama původní služba malého státu.²³ Přírůstek zahraničněpolitické moci vyplývá z atraktivnosti a užitečnosti výsledného produktu, ale i z možnosti převzít odpovědnost za plánování a realizaci aktivit celého seskupení (Rickli 2008: 11).

Přínos ofenzivních strategií pro překonávání zranitelnosti

Obdobně existují i různé alternativy využívání ofenzivních strategií k překonávání zranitelnosti – jasně to ukazuje například strategie ekonomické specializace nebo strategie mezery. Nárůst významu malého státu v důsledku vysoce specializovaných služeb, které nabízí mezinárodnímu společenství – například zázemí pro multilaterální jednání, finanční servis apod. –, přispívá i ke zmírnění jeho zranitelnosti. Snaha neztratit možnost využívání těchto služeb totiž motivuje větší země, aby se vyvarovaly tlaků k dosažení změn v chování malého státu (Chong 2003).²⁴ Koncentrace na určitý typ komodity, výrobního procesu nebo služby, která je podstatou strategie ekonomické specializace, zase může implikovat i nízký stupeň rozvoje a nutnost pouhé adaptace na existující mezinárodní trendy – vývoj cen na světových trzích, změny v poptávkových vzorcích zahraničních odběratelů apod. (Guyer 1997, 2004; Berry 2004 aj.).²⁵

Vzhledem k pluralitě defenzivních a ofenzivních strategií i bohatému spektru jejich praktického využívání nelze v zahraniční politice malého státu zpravidla upřednostňovat jedinou strategii. Jako žádoucí se jeví kombinace a optimalizace strategií v konkrétních kontextech (Browning 2006; Wivel 2010). I když pro základní systematizaci rozdělení strategií na ofenzivní a defenzivní, respektive konfrontační, neutrální a kooperativní, postačuje, z hlediska potřeb empirického výzkumu je příliš obecné. Proto je ho třeba propojovat i s dalšími koncepty, například charakterem moci zahraniční politiky, k jejímuž posilování směřují. Rozlišit tak lze strategie sloužící k posilování tradiční tvrdé moci (*hard power*) založené na vojenské a ekonomické síle, měkké moci (*soft power*) využívající sílu přitažlivosti a přesvědčování, případně chytré moci (*smart power*) kombinující obě složky (Nye 2008).

Kamrava (2013: 61–62) v rámci čtvrté generace shrnuje optimální kombinace strategií malého státu v alternativních kontextech do konceptu důmyslné moci (*subtile power*), v němž malý stát současně sleduje 1) bezpečnost, 2) blahobyt, 3) aktivní přítomnost v mezinárodním společenství v roli dobrého globálního občana a 4) budování dobré pověsti a mezinárodní prestiže. Tyto součásti do značné míry korespondují s výše uvedenými oblastmi omezování zranitelnosti a upevňování vlivu v rámci aktivistické zahraniční politiky malých států: 1) překonáváním zranitelnosti v bezpečnostní sféře a bezpečnostní ofenzivou, 2) překonáváním zranitelnosti v ekonomické sféře a ekonomickou ofenzivou, 3) principiální ofenzivou a 4) vytvářením pozitivního image malého státu.

* * *

Aktuální čtvrtá generace výzkumu malých států, která se opírá o kategorii moci, ale dynamizuje její pojetí, se poměrně snadno vyrovnává s pluralitou existujících definic malého státu i s relativitou tohoto pojmu v odlišných kontextech. Nabízí též paralelní sledování způsobů, jak malé státy naplňují oba základní typy zahraničněpolitických cílů, tj. defenzivním snižováním zranitelnosti zabraňují úbytku moci, a ofenzivním zvyšováním vlivu naopak realizují její přírůstek. Zároveň umožňuje systematizaci strategií v zahraničněpolitických sférách malého státu, a to na základě obecných zahraničněpolitických cílů malého

státu – překonání zranitelnosti a rozšiřování vlivu, kterým odpovídá defenzivní, respektive ofenzivní jednání. Další možný pohled nabízí klasifikace dle postojů zaujímaných v rámci jednotlivých strategií vůči jiným aktérům mezinárodních vztahů, která rozlišuje mezi konfrontačními, neutrálními a kooperativními strategiemi; případně dle typu moci, který strategie ovlivňuje (*hard power*, *soft power*, *smart power*), nebo sféry mezinárodní politiky, v níž se primárně uplatňuje (bezpečnostní, ekonomická atd.)

Další výzkum malých států ve čtvrté generaci by mohl směřovat ke zpřesnění podmínek, za jakých se malé státy k jednotlivým strategiím uchylují, způsobů, jak je kombinují, možnosti a překážek jejich využitelnosti, faktorů ovlivňujících výsledky jejich aplikace i alternativních způsobů rozvoje schopností, které jsou pro realizaci těchto strategií nezbytné. Značný prostor se otvírá rovněž pro komparace mezi různými typy malých států (vyspělými – rozvojovými; demokratickými – autoritářskými; pevninskými – ostrovními; s velkým sousedem – bez velkého souseda apod.) i pro srovnávání s ostatními kategoriemi zemí, ať už jde o státy trpasličí, středně velké, nebo velmoci.

V neposlední řadě má čtvrtá generace výzkumu malých států potenciál i pro formulaci konkrétních doporučení pro tvorbu zahraniční politiky v praxi. Oproti dřívějším náhledům, kdy se odděleně sledovaly možnosti, jak se malé státy zviditelňují na mezinárodní scéně na straně jedné, a způsoby, jak zajišťují svou bezpečnost či rozvoj ekonomických vztahů na straně druhé, je nyní možné tyto náhledy propojit. Perspektivně by tak doporučení nemusela směřovat jen do jednotlivých částí komponent zahraniční politiky, jak tomu zpravidla bylo doposud, ale mohla by vyústit i v ucelené zahraničněpolitické koncepci.

¹ Rozdělení do generací odráží souslednost, v níž se jednotlivé přístupy objevovaly. Zároveň však platí, že jednotlivé generace existují vedle sebe a hranice mezi nimi jsou do určité míry prostupné. Vyskytují se tak texty na pomezí dvou či více generací (Panke 2010).

² V současnosti jsou takové žebříčky k dispozici například na stránkách *The World Factbook* (CIA).

³ V této souvislosti se někdy usílí o definici malého státu dostává až k oddělení pojmů „malý“ a „stát“ a k diskusi, která politická jednotka je ještě (malým) státem a kterou sem nelze zařadit kvůli nesplnění základních charakteristik státu (srovnej Maass 2009). Zároveň vznikají nové kvantitativní nepřesnosti. Například při rozlišování mezi malými a trpasličími zeměmi se často využívá počet obyvatelstva. Stejně jako nepanuje shoda o horní hranici tohoto počtu, také spodní limit je v těchto případech stanovován různě: 100 000 (Neumann – Gstöhl 2006: 6); 300 000 (Plischke 1977: 21) i 1,5 milionu (Mohamed 2002: 1).

⁴ Alternativně by bylo možné tyto charakteristiky označit jako nehmotné zdroje moci.

⁵ Příkladem vymezení malého státu, které zohledňuje proměnlivost moci v závislosti na kontextu, jsou definice Wiwela a Oestové (2010: 434): „Malý stát je ten, který je slabý v asymetrických vztazích na globální a regionální úrovni, ale zpravidla silnější na úrovni subregionální,“ nebo Archera, Bailesově a Wiwela (2014: 9): Malý stát je „slabší účastník asymetrického vztahu postrádající schopnost jednostranně změnit charakter nebo fungování tohoto vztahu“.

⁶ Chong (2010: 385–386) alternativně hovoří i o virtuálním rozšiřování přítomnosti malého státu v mezinárodním prostředí.

⁷ V závislosti na konečné (tvrdé či měkké) podobě spojení se pak rozlišuje i tvrdé nebo měkké vyvažování či sprížení – v anglické terminologii *hard/soft balancing/bandwagoning* (Kelley 2005).

⁸ Typickým příkladem takového spojení jsou užší vazby mezi malými státy Commonwealthu a Velkou Británií (Henrikson 1998).

⁹ Protest může mít formu opuštění jednacího stolu, neúčasti na významné mezinárodní události, absence v činnosti mezinárodního orgánu apod.

¹⁰ Zahraničněpolitická moc, která takto vzniká, bývá proto někdy označována též jako moc procedurální – srovnej Druláková – Drulák 2007: 51.

¹¹ Mezi malé aktivistické státy využívající takto vymezenou mezeru patří například Singapur nebo Filipíny.

¹² Chong (2007: 62, 2010: 387) dokonce systematicky rozvoj dobré správy veřejných věcí i dalších charakteristik úspěšné organizace státu a společnosti vyčleňuje jako samostatnou dílčí či doplňkovou strategii, neboť, jak ukazuje na příkladu Singapuru, v případě úspěchu napomáhá šíření této zkušenosti k zviditelnění a k posílení image v mezinárodním prostředí.

¹³ Cotton 4 je koalice tvořená Beninem, Burkinou Faso, Čadem a Mali ve Světové obchodní organizaci, která společně usiluje o snížení dotací pěstitelům bavlny a zvýšení její ceny na světových trzích.

¹⁴ Motivy, které vedou k takovému propojení, jsou v rámci studia malých států předmětem živé debaty. Oproti altruismu, empatii nebo solidaritě připisované jednotlivcům (srovnej Finnemore – Sikkink 1998) je v ní

- zdůrazňován právě i dodatečný prospěch, který malým aktivistům přináší. Příklon k podpoře mezinárodního práva a institucí je proto často považován za transformaci národního zájmu v širokém kontextu norem a zájmů mezinárodního společenství (Brysk 2009: 31–33; Waisová – Cabada 2009: 38), případně za zformování nové kategorie národních zájmů napojené na obecné blaho, která se realizuje vedle tradičních zájmů politických a hospodářských (Evans – Grant 1991; Leonard – Alakeson 2000).
- ¹⁵ Zupančič (2011) takové propojení ilustruje na příkladu působení severských států sdružených ve formaci NORDBATT (Nordic Battalion), působící v misi UNPROFOR/UNPREDEP v Makedonii v devadesátých letech minulého století.
- ¹⁶ Dle sféry, do níž spadá zvolené téma, se někdy rozlišuje tvrdá a měkká mezera (Branner 2013; Ponížilová 2013).
- ¹⁷ Například již zmiňované Norsko takto zúročuje absenci vlastní koloniální minulosti.
- ¹⁸ Zmíněné charakteristiky Anholt sleduje i kvantitativně jako součást takzvaného Brand Indexu.
- ¹⁹ Výrazné případy skutečně aktivního *nation branding* a posilování percepce státu s využitím komunikačních strategií lze zaznamenat v Perském zálivu. Jako modelový příklad vysokého časového i materiálního nasazení k posílení své značky i vhodného propojení *nation branding* s dalšími strategiemi aktivistické zahraniční politiky malého státu je uváděn Katar (Kamrava 2013: 61–63).
- ²⁰ Například u států, které se ve své diplomacii mezery soustředí na mírotvorbu, je problematická potřeba plnit spojenecké závazky k jiným zemím, a tudíž udržovat určitou kvalitu ozbrojených složek a úroveň výzbroje (tj. zbrojit).
- ²¹ Častým zdrojem konfliktů mezi principiálními a ekonomickými zájmy je skutečnost, že malé státy s omezenou rozlohou teritoria nejsou obvykle soběstačné, pokud jde o dodávky základních surovin. Vzhledem k limitovaným světovým zásobám se obtížně vyhýbají odběru z politicky či ekologicky problematických oblastí. Současně malé země obchodují s problematickými teritorii, pokud potřebují zvyšovat efektivnost domácí produkce zahraničním obchodem. Balancují zde mezi potřebou vyvíjet na takové země tlak v rámci principiální agendy a současně s nimi udržovat dobré ekonomické styky. Jako problémový se jeví rovněž export některých komodit, především zbraní a dalšího zboží, které může být použito k represím, mučení atd. (srovnej například Amnesty International 2010, 2011).
- ²² V tomto ohledu je často uváděno Norsko a jeho činnost v oblasti urovnávání sporů a hledání mírového řešení konfliktů (Sri Lanka, Kolumbie, Balkán atd.).
- ²³ Ilustrativním příkladem tohoto typu seskupení, vytvořeného malými státy na základě propojených specializovaných sil, je integrovaná struktura námořních jednotek států Beneluxu nebo vojenské jednotky tvořící koordinované severské spořádání pro vojenskou podporu míru NORDCAPS.
- ²⁴ Jako modelový příklad by mohlo posloužit Švýcarsko.
- ²⁵ V rámci afrických studií se pro tento typ hospodářské specializace malého státu využívá pojem *ekonomika mezery* (Berry 2004). Práce, které se zabývají využíváním tohoto typu specializace u malých ostrovních států, dokumentují některé kuriózní příklady takové mezery – například prodej poštovních známek jako filatelistické rarity (Tuvalu, Svatý Tomáš a Princův ostrov; viz Prasad 2013: 56–59).

Literatura

- Amnesty International (2010): *Yemen: Cracking Down under Pressure*. London: Amnesty International Publications.
- Amnesty International (2011): *Arms Transfers to Middle East and North Africa: Lessons for an Effective Arms Trade Treaty*. London: Amnesty International Publications.
- Antola, Esko (2002): The future of small states in the EU. In: Farrell, Mary – Fella, Stefano – Newman, Michael (eds.): *European integration in the 21st century: Unity in diversity?* London: SAGE Publications, s. 69–86.
- Archer, Clive – Bailes, Alyson J. K. – Wivel, Anders (eds., 2014): *Small States and International Security: Europe and Beyond*. London: Routledge.
- Atkins, Jonathan P. – Mazzi, Sonia – Easter, Christopher D. (2001): Small states: A Composite Vitality Index. In: Peretz, David – Faruqi, Ruman – Kisanga, Eliawony J. (eds.): *Small States in the Global Economy*. London: Commonwealth Secretariat, s. 53–92.
- Baehr, Peter R. (1975): Small States: A Tool for Analysis. *World Politics*, Vol. 27, No. 3, s. 456–466.
- Baehr, Peter R. (2000): Trials and Errors: The Netherlands and Human Rights. In: Forsythe, David P. (ed.): *Human Rights and Comparative Foreign Policy*. Tokyo: United Nations University Press, s. 49–86.
- Baehr, Peter R. – Castermans-Holleman, Monique C. – Grünfeld, Fred (eds., 2002): *Human Rights in the Foreign Policy of the Netherlands*. Antwerp: Intersentia.
- Bailes, Alyson J. K. – Rickli, Jean-Marc – Thorhallsson, Baldur (2014): Small States, Survival and Strategy. In: Archer, Clive – Bailes, Alyson J. K. – Wivel, Anders (eds.): *Small States and International Security: Europe and Beyond*. London: Routledge, s. 26–45.
- Baldacchino, Godfrey (2014): The security concerns of designed spaces: Size matters. In: Archer, Clive – Bailes, Alyson J. K. – Wivel, Anders (eds.): *Small States and International Security: Europe and Beyond*. London: Routledge, s. 241–254.
- Batora, Jozef (2006): Public Diplomacy in Small and Medium-Sized States: Norway and Canada. *The Hague Journal of Diplomacy*, Vol. 1, No. 1, s. 53–80.

- Beneš, Vít (2005): *Normativní chování malých států jako výsledek kalkulace jejich dlouhodobých zájmů*. Policy paper. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, <<http://mv.iir.cz/public/benes/2005%20Beneš%20-%20Normativní%20chování%20malých%20států%20jako%20výsledek%20kalkulace%20jejich%20dlouhodobých%20zájmů.pdf>>.
- Berry, Sara (2004): Value and Ambiguity: Evidence and Ideas from African “Niche Economies”. *African Economic History*, Vol. 32, s. 143–151.
- Björkdahl, Annika (2008): Norm Advocacy: A small state strategy to influence the EU. *Journal of European Public Policy*, Vol. 15, No. 1, s. 135–154.
- Bothe, M. (2010): Compliance. In: *Max Planck Encyclopedia of International Law 2012*. Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law. Heidelberg: Heidelberg and Oxford University Press.
- Boucher, Jean-Christophe (2012): The cost of bandwagoning. *International Journal*, Vol. 67, No. 4, s. 895–914.
- Branner, Hans (2013): Denmark between Venus and Mars: How Great a Change in Danish Foreign Policy. In: Hvidt, Nanna – Mouritzen, Hans (eds., 2013): *Danish Foreign Policy Yearbook 2013*. København: Dansk Institut for Internationale Studier, 2. 10. 2014, <http://subweb.diis.dk/graphics/Publications/Books2013/YB2013/YB2013-06_Hans-Branner_web.pdf>.
- Briguglio, Lino – Persaud, Bishnodat – Stern, Richard (2006): *Toward an Outward-Oriented Development Strategy for Small States: Issues, Opportunities, and Resilience Building*. Washington, D.C.: World Bank and Commonwealth Secretariat.
- Brooks, Stephen G. – Wohlforth, William C. (2005): Hard Times for Soft Balancing. *International Security*, Vol. 30, No. 1, s. 72–108.
- Browning, Christopher S. (2006): Small, Smart and Salient? Rethinking Identity in the Small States Literature. *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 19, No. 4, s. 669–684.
- Brysk, Alison (2009): *Global Good Samaritans: Human Rights as Foreign Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Clapham, Andrew (1999): Human Rights “Conditionality” in Relation to Entry to, and Full Participation in, the EU. In: Alston, Philip (ed.): *The EU and Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, s. 627–686.
- Coper, Andrew F. – Shaw, Timothy M. (eds., 2013): *The Diplomacies of Small States: Between Vulnerability and Resilience*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Crowards, Tom (2002): Defining the Category Of “Small” States. *Journal of International Development*, Vol. 14, No. 2, s. 143–179.
- Dahl, Ann-Sofie (2006): Sweden: Once a Moral Super-power, Always a Moral Super-power. *International Journal*, Vol. 61, No. 4, s. 895–908.
- Demas, William G. (1965): *The Economics of Development in Small Countries with Special Reference to the Caribbean*. Montreal: McGill University Press.
- Druláková, Radka (2014): Malé státy a jejich konceptualizace: skládání puzzle. *Scientia et Societas*, Vol. X, No. 2, s. 104–116.
- Druláková, Radka – Drulák, Petr (2007): *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. 2., přepracované vydání. Praha: Nakladatelství Oeconomica.
- Druláková, Radka – Zemanová, Štěpánka (eds., 2012): *Mezinárodní kontext české sankční politiky*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Dunne, Tim – Wheeler, Nicholas J. (2001): Blair’s Britain: A Force for Good in the World? In: Smith, Karen E. – Light, Margot (eds.): *Ethics and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 167–184.
- Egeland, Jan (1984): Human Rights – Ineffective Big States, Potent Small States. *Journal of Peace Research*, Vol. 21, No. 3, s. 207–213.
- Egeland, Jan (1988): *Impotent Superpower – Potent Small State, Potentials and Limitations of Human Rights Objectives in the Foreign Policies of the United States and Norway*. Oslo: Norwegian University Press.
- Elgström, Ole (2000): From adaptation to foreign policy activism: Sweden as a promoter of peace? In: Kacowicz, Arie et al.: *Stable peace among nations*. Oxford: Rowman and Littlefield, str. 179–199.
- Eliason, Leslie (2000): Denmark: small state with a big voice. In: Zeff, Eleanor E. – Pirro, Elen B.: *The European Union and the member states: Cooperation, coordination, and compromise*. Boulder: Lynne Rienner, s. 59–88.
- Evans, Gareth – Grant, Bruce (1991): *Australia’s Foreign Relations in the World of the 1990s*. Melbourne: Melbourne University Press. In: Melissen, Jan (ed., 2005): *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 67.
- Etienne, J. (2011): Compliance theory: A Goal Framing Approach. *Law & Policy*, Vol. 33, No. 3, s. 305–333, DOI: 10.1111/j.1467-9930.2011.00340.x., 20. 4. 2014.
- Finnemore, Martha – Sikkink, Kathryn (1998): International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization*, Vol. 52, No. 4, s. 887–1061.
- Fox, Annette Baker (1959): *The Power of Small States: Diplomacy in World War II*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Gabriel, Jürg M. – Fischer, Thomas (2003): *Swiss foreign policy 1945–2002*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Genderen, Ruben van – Rood, Jan (2011): *Water Diplomacy: A Niche for the Netherlands?* The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael, 26. 4. 2014, <http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20111200_cling_report_waterdiplomacy_rgenderen_jrood.pdf>.

- Glazebrook, G. P. Det (1947): The Middle Powers in the United Nations System. *International Organization*, Vol. 1, No. 2, s. 307–315.
- Guzman, Andrew T. (2002): A Compliance-Based Theory of International Law. *California Law Review*, Vol. 90, No. 6, s. 1826–1888, 10. 2. 2014, <http://works.bepress.com/andrew_guzman/8>.
- Guyer, Jane I. (1997): *An African Niche Economy: Farming to Feed Ibadan 1968–1988*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Guyer, Jane I. (2004): Niches, Margins and Profits: Persisting with Heterogeneity. *African Economic History*, Vol. 32, s. 173–191.
- Had, Miroslav – Kotyk, Václav (eds., 1998): *Malé země, velcí sousedé*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Hein, Philippe L. (1985): The Study of Micro-States. In: Dommen, Edward C. – Hein, Philippe L. (eds.): *States, Microstates and Islands*. London: Croom Helm, International Monetary Fund (IMF), s. 43–46.
- Henrikson, Alan (1998): Diplomacy and Small States in Today's World. 12th Dr. Eric Williams Memorial Lecture. 10. 8. 2014, <<http://textus.diplomacy.edu/thina/txgetxdoc.asp?idconv=3224>>.
- Henrikson, Alan K. (1998): Small States in Today's World. 12th Dr. Eric Williams Memorial Lecture. Trinidad and Tobago: Central bank of Trinidad and Tobago.
- Henrikson, Alan K. (2005): Niche Diplomacy in the World Public Arena: the Global “Corners” of Canada and Norway. In: Melissen, Jan (ed.): *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Henrikson, Alan K. (2006): What Can Public Diplomacy Achieve? *Discussion Papers in Diplomacy*. The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael, 2. 9. 2010, <http://www.clingendael.nl/publications/2006/20060900_cdsp_paper_dip_c.pdf>.
- Heurlin, Bertil (1996): Denmark: A New Activism in Foreign and Security Policy. In: Hill, Christopher (ed.): *The actors in Europe's Foreign Policy*. London: Routledge, s. 166–185.
- Hey, Jeanne A. K. (2003): *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*. Boulder – London: Lynne Rienner Publishers.
- Hoadley, Stephen J. (1980): Small States as Aid Donors. *International Organization*, Vol. 34, No. 1, s. 121–137.
- Holm, Hans-Henrik (2002): The Rise and Decline of Danish Foreign Policy Activism: The case of Denmark. In: Dahl, Anne-Sofie – Hillmer, Norman (eds.): *Activism and Nonalignment: The Relationship between Foreign Policy and Security Doctrine*. Stockholm: UI, s. 83–103.
- Hořejšová, Tereza (2003): Dánský zahraničněpolitický aktivismus po roce 1989. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 38, No. 2, s. 23–37.
- Chandler, David – Heins Volker (2009): *Rethinking Ethical Foreign Policy: Pitfalls, possibilities and paradoxes*. London: Routledge.
- Chayes, Abraham – Chayes, Antonia H. (1998): *The New Sovereignty: Compliance with International Regulatory Agreements*. Harvard University Press.
- Cheng-Chwee, Kuik (2008): The Essence of Hedging: Malaysia and Singapore's Response to a Rising China. *Contemporary Southeast Asia*, Vol. 30, No. 2, str. 159–185.
- Chong, Jo Ian (2003): Revisiting Responses To Power Preponderance: Going Beyond The Balancing-Bandwagoning Dichotomy. *Working Papers*, No. 54, Singapore: Institute of Defence and Strategic Studies, 5. 6. 2014, <<http://www.rsis.edu.sg/publications/WorkingPapers/WP54.pdf>>.
- Chong, Alan (2007): *Foreign policy in global information space: Actualizing soft power*. New York: Palgrave Macmillan.
- Chong, Alan (2010): Small state soft power strategies: Virtual enlargement in the cases of the Vatican City State and Singapore. *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 23, No. 3, s. 383–405.
- Chong, Alan – Maass, Matthias (2010): Introduction: The foreign policy power of small states. *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 23, No. 3, s. 381–382.
- Ingebritsen, Christine (2006): *Scandinavia in World Politics*. Lanham: Rowman and Littlefield.
- Ingebritsen, Christine – Neumann, Iver – Gstöhl, Sieglinde – Beyer, Jessica (eds., 2006): *Small States in International Relations*. Seattle: University of Washington Press.
- Kamrava, Mehran (2013): *Qatar: Small State, Big Politics*. Ithaca: Cornell University Press.
- Karsh, Efraim (1988): *Neutrality and Small States*. London: Routledge.
- Kassimeris, Christos (2009): The foreign policy of small powers. In: *International Politics*, Vol. 46, s. 84–101, 20. 3. 2014.
- Katzenstein, Peter J. (1985): *Small States in World Markets: Industrial Policy in Europe*. New York: Cornell University Press.
- Katzenstein, Peter J. (2003): Small States and Small States Revisited. *New Political Economy*, Vol. 8, No. 1, s. 9–30.
- Kelley, Judith (2005): Strategic Non-cooperation as Soft Balancing: Why Iraq was not Just about Iraq. *International Politics*, Vol. 42, No. 1, s. 153–173.
- Kelsen, Hans (1942): Discussion of Professor Whitehead's Paper. *Proceedings of the American Academy of Arts and Sciences*, Vol. 75, No. 1, s. 11–13.
- Kelsen, Hans (1944): The Strategy of Peace. *American Journal of Sociology*, Vol. 49, No. 5, s. 381–389.

- Keohane, Robert O. (1969/2006): Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics. In: Ingebritsen, Christine. – Neumann, Iver – Gstöhl, Sieglinde – Beyer, Jessica (eds., 2006): *Small States in International Relations*. Seattle: University of Washington Press, s. 55–76.
- Keohane, Robert O. (1971): The Big Influence of Small Allies. *Foreign Policy*, No. 2, s. 161–182.
- King, Charles – Melvin, Neil J. (1999): Diaspora Politics: Ethnic Linkages, Foreign Policy, and Security in Eurasia. *International Security*, Vol. 24, No. 3, s. 108–138.
- Kuznets, Simon (1960): Economic growth of small nations. In: Robinson, Edward A. G. (ed.): *The Economic Consequences of the Size of Nations*. London: Macmillan, s. 14–34.
- Labs, Eric J. (1992): Do weak states bandwagon? *Security Studies*, Vol. 1, No. 3, s. 383–416.
- Lee, Donna – Smith, Nicola J. (2010): Small State Discourses in the International Political Economy. *Third World Quarterly*, Vol. 31, No. 7, s. 1091–1105.
- Lee, Moosung (2006): *How do Small States Affect the Future Development of the EU*. New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Leonard, Mark – Alakeson, Vidya (2000): *Going Public: Diplomacy for the Information Society*. London: The Foreign Policy Centre.
- Leonard, Mark – Small, Andrew T. (2003): *Norwegian Public Diplomacy*. Oslo: Norwegian Ministry of Foreign Affairs.
- Lewis, Vaughan A. (2013): Foreword: Studying Small States over the Twentieth into the Twenty-first Centuries. In: Coper, Andrew F. – Shaw, Timothy M. (2013): *The Diplomacies of Small States: Between Vulnerability and Resilience*. Houndmills: Palgrave Macmillan, s. vii–xv.
- Lloyd, Petr J. (1968): *International trade problems of small nations*. Durham: Duke University Press.
- Maass, Mathias (2009): The elusive definition of the small state. *International Politics*, Vol. 46, No. 1, s. 65–83.
- Melissen, Jan (2005): Wielding Soft-power: The New Public Diplomacy. *Clingendael Diplomacy Papers*, No. 2, The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael, 28. 8. 2010, <http://www.nbiz.nl/publications/2005/20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf>.
- Migdal, Joel S. (1988): *Strong Societies and Weak States: State-society Relations and State Capabilities in the Third World*. Princeton: Princeton University Press.
- Mohamed, Ali Naseer (2002): The Diplomacy of Micro-states. *Discussion Papers in Diplomacy*, 78, The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael, 15. 8. 2014, <http://www.clingendael.nl/publications/2002/20020100_cli_paper_dip_issue78.pdf>.
- Morgenthau, Hans J. (1972): *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Knopf.
- Mouritzen, Hans (1991): Tensions between the Strong, and Strategies of the Weak. *Journal of Peace Research*, Vol. 28, No. 2, s. 217–230.
- Neumann, Iver B. – Gstöhl, Sieglinde (2006): Introduction: Lilliputians in Gulliver's World? Small States in International Relations. In: Neumann, Iver B. – Ingebritsen, Christine – Gstöhl, Sieglinde (eds.): *Small States in International Relations: A Reader*. Seattle: University of Washington Press, s. 1–36.
- Nye, Joseph (2008): *Powers to Lead: Soft, Hard and Smart*. Oxford: Oxford University Press.
- Olins, Wally (2005): Making a National Brand. In: Melissen, Jan (ed.): *The new public diplomacy: Soft Power in International Relations*. London: Palgrave Macmillan, s. 169–179.
- Panke, Diana (2010): *Small States in the European Union: Coping with Structural Disadvantages*. Farnham: Ashgate.
- Panke, Diana (2012): Small states in multilateral negotiations: What have we learned? *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 25, No. 3, s. 387–398.
- Pedersen, Rasmus B. (2012): Danish Foreign Policy Activism: A Case of Differences of Degree? *Cooperation and Conflict*, Vol. 47, No. 3, s. 331–349.
- Peterková, Jana (2008): Veřejná diplomacie malých států a realita České republiky. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 43, No. 2, s. 5–24.
- Ponižilová, Martina (2013): The Regional Policy and Power Capabilities of Jordan as a Small State. *Central European Journal of International and Security Studies*, Vol. 7, No. 1, s. 82–102, <<http://www.cejiss.org/issue-detail/the-regional-policy-and-power-capabilities-of-jordan-as-a-small-state>>.
- Prasad, Naren (2013): Small but Smart: Small States in the Global System. In: Coper, Andrew F. – Shaw, Timothy M. (eds.): *The Diplomacies of Small States: Between Vulnerability and Resilience*. Houndmills: Palgrave Macmillan 2013, s. 41–64.
- Pratt, Cranford (ed., 1990): *Middle-power Internationalism: The North-South Dimension*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Raustiala, Kal – Slaughter, Anne-Marie (2002): International Law, International Relations and Compliance. In: Carlsnaes, Walter – Risse, Thomas – Simmons, Beth A.: *The Handbook of International Relations*. London: Sage, s. 538–558.
- Reiter, Dan (1994): Learning, Realism, and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past. *World Politics*, Vol. 46, No. 4., s. 490–526, <<http://www.jstor.org/discover/10.2307/2950716?uid=3737856&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21104098842693>>.
- Rickli, Jean-Marc (2008): *European small states' military policies after the Cold War: From territorial to niche strategies*. Geneve: Université de Genève, <<http://www.unige.ch/ses/spo/Accueil-1/Papiers/Rickli-Staff.pdf>>.
- Rothstein, Robert L. (1968): *Alliances and Small Powers*. New York: Columbia University Press.

- Singer, Marshall R. (1972): *Weak States in a World of Powers: The Dynamics of International Relationships*. New York: Free Press.
- Skanland, Oystein H. (2010): Norway is a Peace Nation: A Discourse Analytic Reading of the Norwegian Peace Engagement. *Cooperation and Conflict*, Vol. 46, No. 1, s. 34–54.
- Smith, Pamela H. (1998): Public Diplomacy. In: Kurbalija, Jovan (ed.): *Modern Diplomacy*. Msida: The Mediterranean Academy of Diplomatic Studies.
- Stein, Ernesto – Tommasi Mariano (2007): The Institutional Determinants of State Capabilities in Latin America. In: Bourguignon, François – Pleskovic, Boris (eds., 2007): *Annual World Bank Conference on Development Economics Regional: Beyond Transition*. Washington, D.C.: The World Bank, s. 193–226.
- Steinmetz, Robert – Wivel, Anders (2010): Introduction. In: Steinmetz, Robert – Wivel, Anders: *Small States in Europe: Challenges and Opportunities*. Farnham: Ashgate, s. 3–14.
- Stokke, Olav S. (ed., 1989): *Western Middle Power and Global Poverty: The Determinants of the Aid Policies of Canada, Denmark, the Netherlands, Norway and Sweden*. Upsalla: The Scandinavian Institute of African Studies / Oslo: Norwegian Institute of International Affairs.
- Szondi, Gyorgi (2008): Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences. *Discussion Papers in Diplomacy*. The Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael, 12. 9. 2014, <http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20081022_pap_in_dip_nation_branding.pdf>.
- Tallberg, Jonas (2008): Bargaining Power in the European Council. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 46, No. 3, s. 685–708.
- Thorhallsson, Baldur (2000): *The role of small states in the European Union*. London: Ashgate.
- Tönurist, Piret (2010): What Is a “Small State” in a Globalizing Economy? *Halduskultuur*, Vol. 11, No. 1, s. 8–29.
- Tuch, Hans N. (1990): *Communicating with the World: U.S. Public Diplomacy Overseas*. New York: St. Martin's Press.
- Vandenbosch, Amry (1964): The Small States in International Politics and Organization. *The Journal of Politics*, Vol. 26, No. 2, s. 293–312.
- Vital, David (1967/2006): The Inequality of States: A Study of the Small Power in International Relations. In: Ingebritsen, Christine – Neumann, Iver – Gstöhl, Sieglinde – Beyer, Jessica (eds., 2006): *Small States in International Relations*. Seattle: University of Washington Press, s. 77–88.
- Vital, David (1971): *The survival of small states: Studies in small power/great power conflict*. Oxford: Oxford University Press.
- Waisová, Šárka – Cabada, Ladislav (2009): *Etika a mezinárodní politika*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Wallace, William (1999): Small European states and European policy-making: Strategies, roles, possibilities. In: *Between Autonomy and Influence: Small States and the European Union*. Oslo: Arena, s. 11–26.
- Walt, Stephen M. (1987): *The Origin of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press, 20. 5. 2014, <<http://www.stanford.edu/class/ips198/docs/Walt.pdf>>.
- Waltz, Kenneth (1979): *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill.
- Wiberg, Håkan (1987): The Security of Small Nations: Challenges and Defences. *Journal of Peace Research*, Vol. 24, No. 4, s. 339–363.
- Williams, Andrew (2005): *EU Human Rights Policies: A Study in Irony*. Oxford: Oxford University Press.
- Wivel, Anders (2010): From Small State to Smart State: Diversing a Strategy for Influence in the European Union. In: Steinmetz, Robert – Wivel, Anders: *Small States in Europe: Challenges and Opportunities*. Burlington: Ashgate, s. 15–30.
- Wivel, Anders – Oest, Kajsa J. N. (2010): Security, profit or shadow of the past? Explaining the security strategies of microstates. *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 23, No. 3, s. 429–453.
- Wyk, Jo-Ansie van (2012): Nuclear diplomacy as niche diplomacy: South Africa's post-apartheid relations with the International Atomic Energy Agency. *South African Journal of International Affairs*, Vol. 19, No. 2, s. 179–200.
- Zemanová, Štěpánka (2015): When could new “potent small states” emerge? A study of the recent metamorphosis of Czech human rights foreign policy. *Journal of International Relations and Development*, 2015, Vol. 18, No. 1, s. 1–26, <<http://www.palgrave-journals.com/jird/journal/vaop/ncurrent/abs/jird201316a.html>>.
- Zupančič, Rok (2011): *Normative power as a means of a small state in international relations: The role of Slovenia within “The EU concert” of normative power in the Western Balkans*, <<http://www.lfpr.lt/uploads/File/2011-25/Zupancic.pdf>>.

Dokumenty

- Anholt, Simon (2009): Nation Brands Index. 12. 9. 2014, <<http://www.simonanholt.com/Research/research-in-troduction.aspx>>.
- CIA: *The World Factbook*, 20. 4. 2014, <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>>.
- Commonwealth Secretariat (1997): *A Future for Small States: Overcoming Vulnerability*. London: Commonwealth Secretariat.
- ISAP (2011): Informační systém pro implementaci práva EU. Databáze Cesty do EU. Svazek 12., část V., Kapitola A. Vztah práva vnitrostátního a mezinárodního, 28. března 2014, <<https://isap.vlada.cz/Dul/CESTY.NSF/91b9f824a0923e3bc1256dde0052230a/abfd224bf4ec06e0802566da0042424c?OpenDocument>>.

- Kavan, Jan (2002): Zahraniční politika České republiky: Možnosti středně velkého státu. Projev ministra zahraničních věcí ČR Jana Kavana v Senátu PČR. *Mezinárodní politika*, Vol. 26, No. 1, s. 4–6.
- Vyhláška č. 15/1988 Sb. o Vídeňské úmluvě o smluvním právu, 20. 4. 2014, <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=15~2F1988&rpp=15#seznam>>.

Poznámka

*Text vznikl s podporou Grantové agentury České republiky jako součást řešení grantového projektu 13-30724S „Možnosti a meze českého zahraničněpolitického aktivismu“. Autorský kolektiv děkuje šéfredaktorovi časopisu *Mezinárodní vztahy a dvěma anonymním recenzentům za cenné připomínky, které přispěly ke zkvalitnění konečné verze.**